

VERGİLENDİRMEİN EKONOMİK BÜYÜME VE KALKINMAYA ETKİSİ

Esra SİVEREKLİ DEMİRCAN*

ÖZET

Kamusal ihtiyaçların giderilmesine yönelik kamu hizmetlerinin devlet tarafından karşılanması vergilerin tahsil edilmesini zorunlu kılar. Devletin hükmi şahsiyeti altında gelir, harcama ve servet üzerinden alınan dolaysız ve dolaylı vergilerin maliye politikasının amaçlarından birini oluşturan ekonomik büyüme ve kalkınmaya etkisi, vergiler doğru uygulandığı takdirde büyüktür. Ülkelerin siyasi yapıları ve gelişmişlik derecelerine göre özellikle gelir üzerinden alınan dolaysız vergiler; vergi indirimleri, vergisel teşvik mekanizmaları ve vergi denetim mekanizmaları yoluyla ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkilere sahiptir. Harcamalar üzerinden alınan dolaylı vergiler ise; tüketimin azaltılması, tasarrufların teşviki ve yurtiçi sanayiinin gelişmesine katkı sağlaması yönünden önemlidir. Diğer yandan; vergilerin ülkenin ekonomik şartlarına uygun, verimli, etkin ve vergilemede adaleti sağlayacak tarzda kullanımı da önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme ve Kalkınma, Vergileme

GİRİŞ

Günümüzde hakim olan devlet anlayışı, devletin faaliyet alanının genişlemesine yol açmıştır. Kamusal ihtiyaçların artmasına paralel olarak; artan hizmet talebinin karşılanması devlete birçok görev yüklemiştir. Zaman içerisinde devlet; yönetsel alanda hizmet sunumu ile birlikte, ekonomik, sosyal ve ticari alanda da hizmet sunumunu gerçekleştirmeye başlamıştır. Bu kapsamda devletin faaliyet alanına giren görevlerinden biri de ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması olmuştur.

Ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması tüm ülkelerde önemli olmakla birlikte; özellikle gelişmekte olan ülkelerde ön plana çıkan temel ekonomik amaçlardan biri olmuştur. Fakat gelişmiş ülkeler belli bir büyüme hızını muhafaza etmek gibi daha kolay bir çaba içinde olurken; gelişmekte olan ülkeler belli bir büyüme seviyesine ulaşma ve bununla birlikte ekonomik kalkınma çabasına girmişlerdir.

Ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlamanın birçok yolu olmakla birlikte; çalışmamızda inceleme konusu yapılacak olan temel konu iktisadi büyüme ve kalkınmanın vergileme ile olan ilişkisi olacaktır. Bu kapsamda iktisadi büyüme ve kalkınma kavramları açıklandıktan sonra; vergileme ve iktisadi büyüme arasındaki

* Yrd.Doç.Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İ.İ.B.F., Maliye Bölümü.

ilişki gelir vergisi ve harcama vergileri açısından inceleme konusu yapılacaktır. Çalışmanın bütünlüğü açısından gelir ve harcama vergilerinin ekonomik büyüme ile birlikte, ekonomik kalkınma ile olan ilişkilerine de bu kısa çalışmamızda yer verilecektir.

I. EKONOMİK BÜYÜME VE EKONOMİK KALKINMA

Maliye politikasının ekonomik büyüme ve kalkınma amacı, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler açısından büyük önem taşımaya başlamıştır. Buna göre; gelişmiş ülkelerde dengeli bir büyüme hızına ulaşılması ve korunması amaç olurken, gelişmekte olan ülkelerde özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarından sonra kalkınma çabalarının başlatılması ve devam ettirilmesi amaç olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerde sahip olunan yapısal sorunlar nedeniyle büyüme ve kalkınma oldukça önemli bir hedef haline gelmeye başlamıştır (Eker vd., 1996:285).

Kavram olarak kişi başına gerçek gelirdeki artış olarak tanımlanan ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek iktisat politikası ile birlikte aynı zamanda maliye politikasının da temel amaçlarından biridir. Ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla yerine getirmeye çalışan maliye politikası uygulamalarının, aynı zamanda ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek amacıyla da yönelik olması gereklidir. Ekonomik istikrar maliye politikasının kısa dönemli, ekonomik büyüme ve kalkınma ise uzun dönemli amacıdır.

Ekonomik büyüme, genelde milli gelirin zaman içindeki artışını ifade eder. Bir başka açıdan büyüme, “ İktisadi yapıda nitelik ve nicelik itibarıyla yığılımlı değişme ve gelişme ” anlamına gelir. Bu kapsamda bir ülkenin ekonomik gelişme düzeyi, söz konusu ülkede kişi başına düşen milli gelir ile ölçülür. Büyüme hızı, kişi başına düşen milli gelirden her yıl meydana gelen nispi artışı ifade eder. Kişi başına düşen milli gelir bakımından, günümüzde, ülkeler arasında hala çok büyük farklar bulunmaktadır. Ekonomik büyüme, bu bakımdan, sürekli olarak gündemde bulunmakta ve büyüme modelleri ortaya atılmaktadır (Sönmez, 1994:235).

Ekonomik büyüme teorileri, ekonomik büyüme üzerinde önemli etkiler yapan nitelik ve özellikleri bakımından incelenmektedir. Bu kapsamda ekonomik büyüme teorileri daha çok sermaye birikimi, teknik gelişme ve nüfus artışı konularında yoğunlaşır. Bir ekonomide ekonomik büyüme hızı ile ilgili olarak genel kabul gören iki ayrı yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar, Harrod-Domar ve neo-klasik yaklaşımlardır. Keynesyen denge modeli dinamikleştirilerek kurulan ve Keynesyen varsayımlara dayanan Harrod-Domar büyüme modelleri savaş sonrası yıllarda oldukça ilgi çekmiştir.

Harrod-Domar modeli, büyüme hızının sermaye birikimi tarafından belirlendiği fikrini önerir. Bu durumda, devletin maliye politikası araçları ile ekonomiye müdahale ederek hedeflenen büyüme hızını gerçekleştirmesi veya uzun dönem büyüme hızında meydana gelebilecek sapmaları gidermesi mümkün olabi-

lecektir. Bu kapsamda, devlet kamu yatırım harcamaları ile bir taraftan ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynarken, diğer taraftan, vergi politikasını ekonominin toplam tasarruf hacmini arttırıcı yönde kullanabilir. Bu durumda kamu tasarruflarını arttırmak, özel yatırımları teşvik etmek, ekonomik kalkınmadan doğan ve ekonomik kalkınmayı tehlikeye sokabilecek yapısal dengesizliklere karşı koymak mümkün olabilecektir

Ekonomik kalkınma, ülkenin ekonomik, toplumsal, siyasi yapılarının değişerek insan yaşamının maddi ve manevi alanda ilerlemesi ve toplumsal refahın artmasıdır. Bu bakımdan kalkınma, ölçümlere dayalı olan ve GSMH' daki hızlı artışla belirlenen ekonomik büyümeyi içermekle birlikte, ekonomik ve sosyal değişimleri de kapsar.

Kalkınma süreci, milli gelir ve üretimin zaman içinde sayısal olarak artması ile birlikte, kurumlardaki köklü değişiklikleri, ekonomik ve toplumsal yapının yeniden düzenlenmesini, halkın değer yargılarında, dünya görüşlerinde ve davranış kalıplarındaki değişiklikleri de kapsar. Ayrıca ekonomik ve toplumsal yapıda sözü edilen değişikliklerin gerçekleştirilebilmesi için piyasanın işlerliğine etkide bulunabilecek düzenlemeleri de kalkınma deyiminin kapsamında değerlendirmek mümkündür (İşgüden, 1982:233).

Bir ekonominin kalkınma politikaları belirlenirken kaçınma olanağı bulunamayan unsurları iki başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar;

* Büyümeyi teşvik eden ve nispeten kıt olan faktörlerin arzının arttırılması,

* Maksimum sosyal net hasılayı koruyan bir faktör kullanım modelinin elde edilmesi yeteneğidir.

Bir ekonomide kişi başına milli gelir artışı ve fertler arasında dengeli dağılımı ile birlikte; fertlerin yaşam seviyelerinde bir iyileşme göze çarpar. Bu iyileşmenin neticesinde hayat standardı yükselen fertlerin tasarruf yeteneği artar. Bununla birlikte milli gelirin büyük bir kısmını yatırımlara ayırmak mümkün hale gelir. Böylece ekonomik kalkınma ile birlikte, üretimde artışın yaratılması ve sanayileşme hamlesinin başlatılmış olması ekonomik kalkınmayı simgeleyen temel özellikler olarak karşımıza çıkar (Türk, 1992:221).

II. VERGİLEME VE EKONOMİK BÜYÜME VE KALKINMA ARASINDAKİ İLİŞKİ

Devlet maliye politikasının bir amacı olan ekonomik büyüme ve kalkınmayı gerçekleştirirken çeşitli araçlardan faydalanır. Bu araçlar; vergi politikası, harcama politikası (bütçe politikası) ve borçlanma politikasıdır. Maliye politikası yukarıda belirtilen araçlardan faydalanmak suretiyle belirli amaçlara ulaşmaya çalışır. Günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkelerde maliye politikası araçlarından biri olan vergileme politikası oldukça etkin bir mali araçtır (Eker vd., 1996:32).

Kamu harcamalarına bireylerin cebri katılma payları olan vergiler, devlet olgusu ile birlikte ortaya çıkmıştır. Vergi ve vergileme, anayasal bir ödev ve yetki olup, ekonomik ve sosyal faaliyet ve hareketlerin odak noktasıdır. Piyasa ekonomisi düzenindeki ülkelerin kamu gelirlerinin % 70- 95' i vergi gelirlerinden oluşmaktadır (Devrim, 1995:149). Günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkelerde maliye politikası araçlarından biri olan vergileme politikası oldukça etkin bir araçtır.

Ekonomik büyüme ve kalkınma günümüzde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde devletin temel makroekonomik amaçlarından biri olarak kabul edilir. Bununla birlikte, gelişmiş ülkeler için öngörülen kalkınma politikaları ile gelişmekte olan ülkeler için öngörülen kalkınma politikaları, ülkelerin yapısal özellikleri (işsizlik, fiyat istikrarı vb.) nedeniyle farklılık gösterebilmektedir. Gelişmekte olan bir ülkede maliye politikasının temel amacı istikrarlı bir ortam temin etmek suretiyle kalkınmanın sağlanmasıdır.

Gelişmiş bir para piyasasından yoksun ve iç kaynak yetersizliği ile karşı karşıya olan gelişmekte olan ülkelere, kamu kaynaklarının seferberliği için temel araç vergi politikalarıdır. Vergileme, hem gerçekleştirdiği doğrudan katkılar, hem de kontrol ve teşvik açısından yarattığı dolaylı etkiler nedeniyle ekonomik kalkınmanın finansmanının en önemli kaynağıdır. Ancak, gelişmekte olan ülkelere vergi gelirlerinin GSMH'ya oranının yaklaşık yüzde 15 seviyelerinde olduğu gözönüne alındığında vergi sisteminde bazı önlemlerin alınması kaçınılmaz olmaktadır. Bu kapsamda;

* Vergi sisteminin; kaynakları, özel sektörden kamu sektörüne aktarması sağlanmalı,

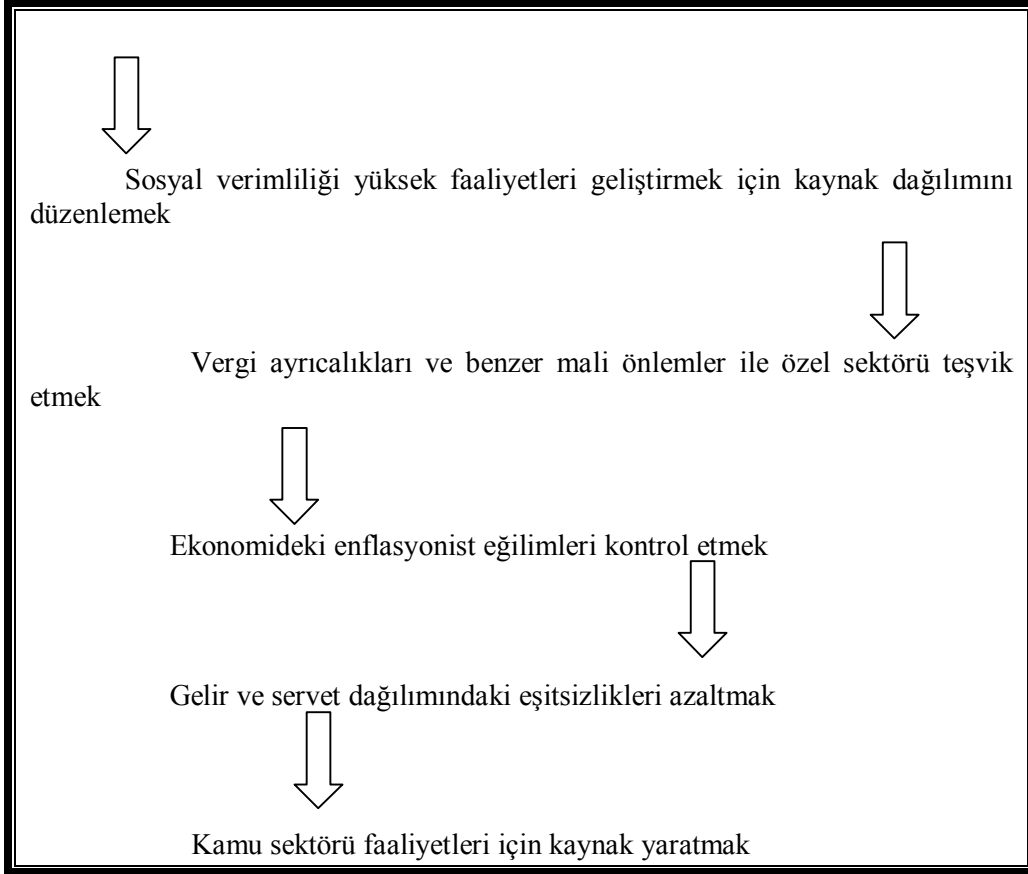
* Vergi sisteminin; kaynakları, özel sektör içinde düşük öncelikli kullanımlardan, yüksek öncelikli kullanımlara doğru aktarması sağlanmalıdır.

Bu ilkelerle birlikte, gelişmekte olan ülkelere vergi politikasının, kalkınmanın önemli bir finansman aracı olarak, girişimcilikten kaynaklanmayan gelirlerin etkin olarak vergilendirilmesine yönelmesi ve üretimde bulunan ve verimli yatırımlar yapan özel sektöre yeterli teşvikleri sağlaması gerekir (Bknz:Şekil 1).

Yüksek istihdamın sağlanması ile birlikte ekonomik büyümenin maksimizasyonu ilkesinin geçerli olduğu gelişmiş ülkelere ise, ekonomik kalkınma dinamik bir özel teşebbüsün faaliyetlerine bağlı kılınmıştır (Ataç, 1999:279).

Şekil 1: Gelişmekte Olan Ülkelerde Vergi Politikasının Temel Amaçları

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE VERGİ POLİTİKASININ TEMEL AMAÇLARI

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Dünyada içerisinde bulunduğumuz yüzyılda gözlenen en önemli gelişme siyasi, sosyal ve ekonomik alanda meydana gelen globalleşme sürecidir. Uluslararası ekonomik ilişkilerin gelişmesi, dünya ticaret hacminin büyümesi, başta iletişim, bilgi ve ulaşım olmak üzere teknolojik alandaki hızlı gelişmeler globalleşmenin arkasındaki ana güçler olmuştur (Terzi, 2001:149). Bu süreç içerisinde, ülkelerin vergi sistemleri de birçok değişim ve gelişmeye uğramıştır. Vergi sistemlerinde yaşanan bu oluşumlar, ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlama amacına ulaşma yöntemlerini de etkilemiştir. Bu kapsamda vergileme ve ekonomik büyüme ve kalkınma arasındaki ilişkiyi gelir üzerinden alınan vergiler ve harcama üzerinden alınan vergiler olmak üzere iki yönüyle incelemek mümkündür.

A. GELİR ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLER VE EKONOMİK BÜYÜME VE KALKINMA İLİŞKİSİ

Gelir üzerinden alınan vergiler; verginin ekonomik kaynaklarına göre alınması ilkesinin sonucunda doğmuş vergi kalemleri olup, gelir vergisi ile kurumlar vergisinden oluşur. Kişisel gelir ve kurumlar vergileri, özellikle ekonomik kalkınmanın ileri aşamalarında genel vergi sistemi içinde önemli bir yer tutarlar. Örneğin, gelişmiş ülkelerde, 1993 yılında toplam merkezi devlet gelirleri içinde kişisel gelir ve kurumlar vergisinin oranı ortalama % 33.3 iken, gelişmekte olan ülkelerde bu oran, ülkelerin gelişmişlik derecelerine bağlı olarak, % 21.6 ile % 23.8 arasında değişmektedir (Ataç, 1999:283).

Gelir vergisi; gerçek kişilerin belirli bir dönemde elde ettikleri irat ve kazançların safı tutarı üzerinden mükellefin kişisel ve ailevi durumunu dikkate alarak hesaplanan vergidir. Ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmekle birlikte, bu vergi genellikle artan oranlı bir tarifeye göre alınan dolaysız bir vergidir. Gelir vergisi dolaysız, subjektif vergiler arasında günümüzde en yaygın uygulanan bir vergidir.

Kalkınmanın finansmanında kullanılan vergilerin başında gelir vergileri gelmektedir. Bu tür vergide devletin yapacağı bir artış bireylerin tasarruf ve yatırımları üzerinde önemli etkiler yapar. Genelde vergilerin satın alma gücünü daraltıcı etkisi ile birlikte bireylerin gelirleri üzerinden alınan vergilerin arttırılması sermaye birikimini daraltıcı etkiler yapar. Ancak; tasarruf yetersizliğinin devlet tarafından cebren ortadan kaldırılarak ekonomik büyümeyi hızlandırmada kullanılması de mümkündür. Bu etki, daha çok toplanan vergilerin kullanım alanı ile ilgilidir. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde vergiler aracılığıyla toplanan gelirlerin yatırımlara değil, cari harcamalara yönelik olarak kullanılması ülke ekonomisi açısından olumsuzluklara neden olabilmektedir.

Gelir üzerinden alınan gelir vergisinin etkin ve verimli bir uygulamaya kavuşturulması için bazı şartların varlığı gereklidir. Bunlar (Eker vd., 1997:236);

* Ülkede geçimlik kesimin ağırlık ve önemini kaybedip, yerini yaygın bir şekilde piyasa ekonomisinin ilke ve koşullarının egemen olduğu bir ortama bırakılmış olması,

* Yükümlüler arasında okuma-yazma oranlarının yükseltilmesi,

* Sağlıklı ve güvenilir bir muhasebe sisteminin yaygın bir uygulamaya kavuşturulmuş bulunması,

* Dürüst ve etkin çalışan bir vergi idaresi,

* Yükümlülerin vergilemeye karşı uyum ve anlayış içinde olmaları,

* Yüksek gelir tabakasındaki fertlerin siyasi organ üzerine ağırlık ve etkilerini koyarak vergi düzenlemeleri ve güvenlik önlemlerine karşı çıkmaları gerekir.

Yukarıda belirtilen ilkeler doğrultusunda yapılan vergilendirmenin ülke şartları dikkate alınarak yapılması önemlidir. Gelişmekte olan ülkelerde sözkonusu ortam ve koşulların ne ölçüde mevcut olabileceği düşünüldüğünde, gelir vergisinin etkin olarak uygulanmasında ne büyük güçlüklerle karşılaşılacağı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, vergisel kolaylıklar sağlamak yoluyla ekonomik büyümeye olumlu katkıda bulunmaya çalışmak daha fazla kabul gören bir yöntem

timi Y1 düzeyindedir. Vergi oranlarının sıfırdan başlayarak artırılması toplam piyasa üretimini artırır. Topladığı vergilerle tam ve yarı kamusal mal sunumunda bulunan devletin yapmış olduğu üretim özel sektör faaliyetleri üzerinde olumlu etki göstererek ekonomide GSYİH' yı artırır. Ancak belirli bir noktadan sonra (L noktası) yüksek vergi oranları toplam piyasa üretimini azaltmaya başlar. Bunun nedeni yüksek vergi oranlarının fiyatlar üzerindeki olumsuz etkisidir. Şeklin sağ tarafında ise vergi oranları ile vergi gelirleri arasındaki ilişki gözlemlenmektedir. Vergi oranlarının belirli bir noktaya kadar artırılması (D Noktası) vergi gelirlerini de arttırmaktadır. Bu noktadan sonra vergi gelirlerinde meydana gelen azalma bireylerin yüksek vergi oranları karşısında çalışma yerine boş durmayı tercih etme anlamına gelen *verginin gelir etkisi*'nin sonucudur. Literatüre “Laffer Etkisi” olarak giren hipoteze göre; toplam piyasa üretiminde maksimuma düşük bir vergi oranında ulaşılır.

Vergi indirimleri Şekil 2' de görüldüğü üzere, bireylerin çalışma istekleri üzerinde olumlu etkide bulunabildiği gibi, tasarruflar ve yatırımlar üzerinde de olumlu etkilere sahip olmaktadır. Özellikle ABD' de yapılan amprik çalışmalar, vergi indirimleri sonucunda emek arzının ve tasarrufların artacağını ve yer altı ekonomisine yürütülen ekonomik faaliyetlerin azalacağını ortaya koymuştur (Aktan, 1994:114). Bununla birlikte, vergi indirimleri ekonomik büyüme hızının artmasında gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkelerde önemli bir faktör olmaktadır.

Vergi indirimleri ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin ülke ekonomileri açısından olumlu yönlerini ortaya koyabilmek amacıyla çeşitli uygulamalar yapılabilmektedir. Gelir vergisi anlamında ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle birlikte bu uygulamalar, indirimler, tarife farklılaştırmaları, teşvikler vb. önlemlerden oluşur. Yapılan bu uygulamalar yüksek oranlı gelir vergisinin kişisel tasarruflar ve yatırımlar üzerindeki olumsuz etkilerini giderici yönde olmaktadır. Özellikle yatırımları arttırma yönünde teşvikler geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelere ön plana çıkmaktadır.

a. Vergi İndirimlerinin Tasarruf ve Yatırımlar Üzerindeki Etkisi

Kamu kesiminin ekonomi içindeki payının artması, daha fazla kaynağın kamu kesimine aktarılmasının yanında özel kesimin ödemek zorunda olduğu vergilerin de artmasına neden olmaktadır. Artan vergi yükü karşısında ekonomik birimler davranış kalıplarını değiştirebilmektedirler. Vergilerin türü, oranı ve miktarı; harcama, tasarruf, çalışma arzusu, yatırım kararları ve vergi gelirleri üzerinde farklı etkiler meydana getirmektedir. Bu kapsamda vergi indirimleri de yukarıda sayılan kalemler üzerinde farklı etkiler meydana getirecektir.

Ekonominin performansını belirleyen en önemli unsurlardan biri olan tasarruflar gelişmiş ülke vergi sistemlerinde olağan gelir olarak vergilendirilir. Tasarrufların getirisinin düşük olması durumunda, tasarruf edilen miktar da düşmektedir. Ulusal tasarruf oranlarının ulusal yatırımları finanse etmek için yetersiz olması; ekonominin performansını ve büyümeyi olumsuz etkilemektedir (Ulusoy ve Karakurt, 2002:104).

Bir ülkede ekonomik büyümenin gerçekleşebilmesi için tasarruf oranlarının artırılması gereklidir. Tasarruf düzeyinin düşüklüğünde, sosyal ve demografik faktörler yanında en önemli etkenlerden birinin de vergi politikaları olduğu savunulmaktadır. Faiz, kar payı ve sermaye kazancı gibi değerlerden vergi alınması tüketime nazaran tasarrufların maliyetini arttırdığı gibi, bireysel tercihleri de olumsuz etkiler. Tüketime oranla tasarrufun maliyetini azaltan bir vergi indirimi ise sermaye birikimini hızlandırarak; üretim, milli gelir ve toplam talepte artışa yol açabilecektir.

Vergi indirimleri ile yatırımlar arasındaki ilişki doğrudan doğruya ekonomik büyüme ile bağlantılıdır. Bu kapsamda vergi indirimlerinin yatırımlar üzerindeki etkileri üç ana kalemde incelenebilir. Bunlar (Maliye Enstitüsü Konferansları, 1980:59);

* Vergi indirimleri; kullanılabilir geliri arttırarak ve vergi tasarrufu sağlayarak yatırımın maliyetini düşürmek suretiyle yatırım karlılığını arttırır.

* Vergi indirimleri; vergi için ayrılan fonların serbest kalmasını ve yatırıma dönüşmesini sağlayarak yatırımların finansmanını kolaylaştırır.

* Vergi indirimleri; yatırımların hacmini genişletir.

Bir ülkede kalkınma hamlesinin temel unsurlarından biri sayılan yatırımların vergisel teşviklerle desteklenerek artırılması, ekonomik kalkınmanın sağlanması açısından önemlidir. Bu bağlamda, yapısal nitelikli gelişmelerin yaratılmasında (istihdamın artırılması, eğitim, sağlık hizmetlerinde etkinliğin sağlanması vb.) yatırımlara yönelik vergi kolaylıklarının sağlanması özellikle gelişmekte olan ülkelerde gereklidir.

b. Vergi İndirimlerinin Emek Arzı Üzerindeki Etkisi

Vergiler bireylerin çalışma arzularını azaltma veya arttırma yönünde etkileyebilmektedir. Yani vergiler bireyleri çalışma ile boş durma arasında tercih yapmaya zorlayabilmektedir. Emek arzı üzerine konulan vergiler, insanların emek arz ederek sağladıkları faydayı düşürdüğünden çalışma isteklerini olumsuz etkiler. Vergi nedeniyle geliri azalan birey eski refah düzeyine ulaşabilmek için daha çok çalışabileceği gibi (gelir etkisi), daha az çalışarak ödemek zorunda olduğu vergiyi azaltma yolunu da seçebilmektedir (ikame etkisi) (1).

Vergi indirimlerinin emek arzı üzerindeki etkisi, bireylerin çalışma kararlarını olumlu yönde etkilemeleri ile ilgilidir. Vergilerin çalışma kararları üzerindeki etkileri değerlendirilirken, emek arzının ücretin bir fonksiyonu olduğu dikkate alınmalıdır. Bu kapsamda; vergi indirimlerinin maaş ve ücret artışı yoluyla çalışma isteğini arttıracığı sonucuna ulaşılabilmektedir. Bu durum özellikle gelir üzerinden alınan vergilerde daha fazla görülmektedir (2).

Vergi indirimleri mükelleflerin çalışma gayretini olumlu yönde etkileyerek; bireylerin “Vergi Sömürüsü” (Taxplotation) altında ezilmelerine engel olur. Vergi yükünün zaman içerisinde giderek azalması, ekonomide büyüme ve üretimi üzerinde olumlu sonuçlara yol açar (Aktan, 1997:32).

c. Vergi İndirimlerinin Vergi Kayıp ve Kaçaklarına Etkisi

Yüksek vergi oranları yukarıda yapılan açıklamaların dışında; *kayıtdışı ekonominin* de önemli bir nedeni olmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ve Türkiye’ de önemli bir sorun haline gelmeye başlayan kayıtdışı ekonomi vergi yükünün fazla olması sonucunda kayıt altına alınamayan vergi dışı faaliyetleri artırmaktadır. Türkiye’ de 1985 yılında vergi yükü % 10.8 iken, bu oran 2000 yılında % 21.1’ e, 2002 yılında % 21.8’e yükselmiştir (Maliye Bakanlığı, 2004) (3).

Vergiler, devletin kamu giderlerini karşılamak üzere yükümlülerin ödeme gücüne göre ve yasaya dayanarak devlete (topluma) aktardığı ödeme güçleridir. Vergi, ödeyen bakımından bir yük, devlet açısından ise bir gelirdir. Bu açıdan, vergi kaçakçılığı bu yola başvuran kişilerin vergi yükünü azaltırken, devleti ise gelir kaybına uğratar. Vergi kaçırma, öncelikle, devletlerin en temel gelir kaynağı olan vergilerin eksik ödenmesi ya da hiç ödenmemesi suretiyle devletleri gelir kaybına uğratarak bütçe açıklarına ve dolayısıyla ekonomik büyüme üzerinde olumsuz sonuçlara yol açar (Altuğ, 1999:259).

Vergi kayıp ve kaçaklarının ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisi göz önüne alındığında; vergi yükünün azaltılması zorunluluğu ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda yapılacak olan vergi indirimleri vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesi yoluyla, milli gelir artışına da yol açacaktır. Bununla birlikte; uzun dönemde vergi indirimleri ekonomide canlılık yaratmak suretiyle, potansiyel vergi alanları meydana getirmekte ve vergi gelirlerinin de artışa neden olmaktadır (Gökmen ve Güleç, 2001:41).

Vergi kayıp ve kaçığının en önemli nedeninin vergi oranlarının yüksekliği olması ve yüksek vergi oranlarının vergi kaçırma teşvik etmesi bir yerde mükelleflerin vergiye karşı gösterdiği tepkinin sonucudur. Bu durum vergi matrahını erozyona uğrattmakta ve gelir kaybına neden olmaktadır. Buna karşılık, düşük vergi oranları vergi kaçırma ve vergiden kaçınma isteğini sona erdirerek, vergi tabanının genişlemesine katkıda bulunmaktadır (Ulusoy ve Karakurt, 2002:109).

2. Vergi Sistemi, Vergi İdaresi ve Ekonomik Büyüme

Gelir üzerinden alınan dolaysız vergilerin ekonomik büyüme ve kalkınma üzerindeki olumlu etkileri etkin bir vergi sisteminin varlığına bağlıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde önemini muhafaza eden vergi sisteminin etkinleştirilmesi konusu vergi gelirlerinde artışa yol açarak, ekonomik büyümeye katkıda bulunabilmektedir. Ekonomik büyüme ve canlanmanın sağlanmasında vergi oranları önemli bir maliye politikası aracı olduğu gibi; vergi uygulamalarının etkinlikle yapılmasında vergi sistemi de önemli bir araçtır.

Vergi sistemi bir ülkede uygulanmakta olan vergilerin tamamından oluşur. Her ülkenin sosyal, ekonomik ve siyasal yapısının özelliklerini yansıtan vergi sistemi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklılıklar gösterir (Eker vd, 1996:181).

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde vergi sisteminin en önemli yapısal özelliği kamu gelirlerinin GSMH içindeki payının düşüklüğüdür. Milli gelirin düşük olduğu bu ülkelerde milli gelir düşüklüğü yeterli miktarlarda vergi toplanmasına engel olur. Bununla birlikte kişilerin vergi ödeme ve devletin vergi toplama yeteneğine bağlı olan vergi kapasitesi ve bu kapasitenin kullanım derecesini gösteren vergi gayreti az gelişmiş ülkelerde oldukça düşüktür (Ataç, 1999:282). Bu tür ülkelerde vergi yasalarının ekonominin koşullarına uygun olmaması ve vergi yönetiminin düşük etkinlikle çalışması ve vergi idaresinin zayıflığı vergi kapasitesinin tam olarak kullanımına engel olmaktadır.

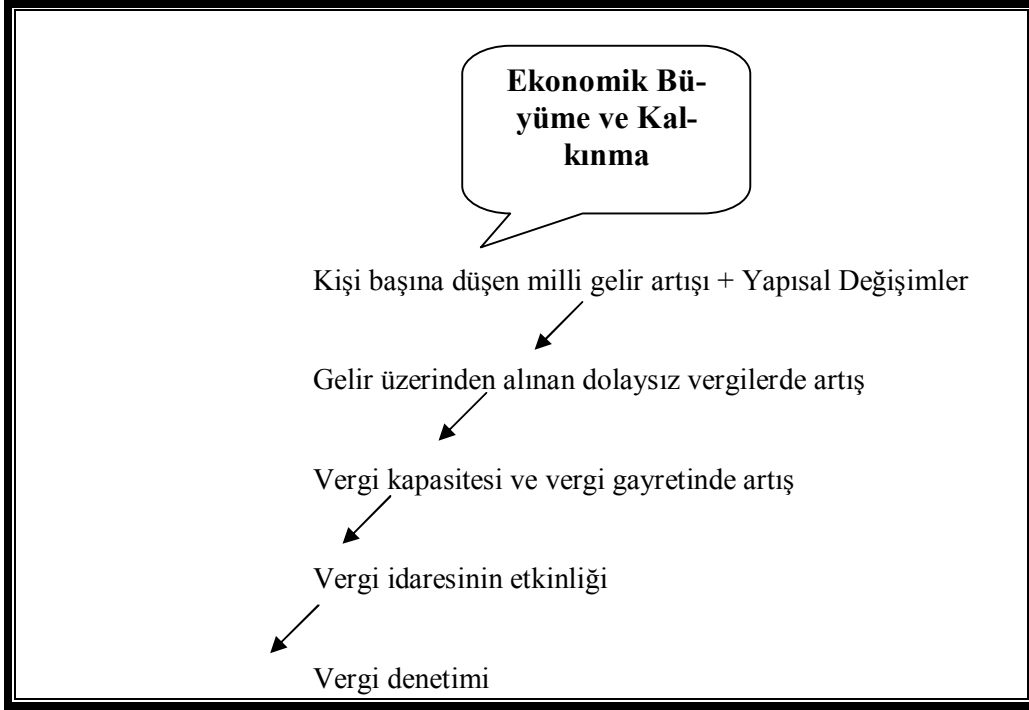
Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik yapısı vergi yapısını önemli ölçüde etkilemekte ve kalkınma süreci tamamlanıncaya kadar dolaylı ve dolaysız vergilerden oluşan vergi bileşimi (4) değişmektedir. Bu ülkelerde gelir üzerinden alınan vergi paylarının düşüklüğü; dolaysız vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkilerini azaltmaktadır. Bunun nedeni söz konusu ülkelerde fertlerin gelir seviyelerinin ve vergi idaresinin dolaysız vergi toplanmasına elverişli yapıda olmamasıdır. Bu kapsamda vergi sistemini devletin sağlıklı ve yeterli gelir kaynaklarına ulaşmasını sağlayacak adil ve yaygın bir yapıya ulaştırmak gelişmekte olan ülkeler açısından son derece önemli bir konudur.

Vergi sisteminin etkinlikle uygulanarak, ekonomik büyümenin sağlanmasında, tüm gelirler için optimum kaldırılabilir vergi oranlarını içeren bir vergi politikasının belirlenmesi gereklidir. Buna ilave olarak vergi idaresinin etkinleştirilerek etkin bir vergi denetiminin yapılması da kamu açıklarının azalmasına neden olabileceği gibi vergi kayıp ve kaçaklarını da azaltarak ekonomik büyümeye olumlu yönde etki yapabilecektir (Erdem ve Siverekli 2001:73).

Kamu kesiminin gelir kaynakları içinde en önemli yeri tutan vergi gelirlerinin optimal düzeyde tahsilinin yapılması, devletin ekonomik işleyişi kapsamında kamu finansman dengesinin sağlanması bakımından önemlidir. Bunun için; vergi idaresinin etkin bir yapıya kavuşturulması ve vergi istihbarat birimlerinin geliştirilerek kayıt dışı ekonomi ile mücadele son derece önemlidir (Boy, 2002:21).

Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde sağlıklı ve etkin bir vergi temeli kurulabildiği ölçüde üretimin artırılmasında ve büyümenin yönlendirilmesinde etkili maliye politikalarının uygulanması mümkün olacaktır. Dolayısıyla etkin bir vergi politikası sadece ekonomik büyümenin sağlanmasına değil, aynı zamanda ülke ekonomilerinin yönlendirilmesine de katkıda bulunacaktır (Bknz: Şekil 3).

Şekil 3: Ekonomik Büyüme ve Kalkınma ve Vergi İlişkisi

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Bir ülkede ekonomide, sosyal hayatta ve vergi alanında dünyada ve özellikle Avrupa Birliği'nde meydana gelen gelişmelerin yakından izlenmesi, bu alanlarda meydana gelen gelişmelerin de dikkate alınarak ülke şartlarına uygun vergi politikalarının oluşturulması önemlidir (Gökmen ve Güleç, 2001:36).

3. Vergisel Teşvikler ve Ekonomik Büyüme

Devletin önemli kamu finansman araçlarından biri olan vergiler, ekonomik faaliyetleri çeşitli şekillerde teşvik ederek büyüme sürecine yardımcı olabilmektedir. Vergi kanunları mükelleflere yasal yükümlülük getirmekle birlikte, bazı nedenlerle bu yükümlülüğün sınırlandırılması söz konusu olabilir.

Gelir üzerinden alınan vergiler yönüyle yapılan indirimler, tarife farklılaş-tırmaları, muafiyet ve istisnalar özellikle ekonomik büyüme üzerinde doğrudan doğruya etkiye sahip olan uygulamalardır. Yukarıda da belirtildiği üzere, bu tarz uygulamalar verginin tasarruflar ve yatırımlar üzerindeki olumsuz etkilerini bertaraf etme özelliğine sahiptir. Vergileme aracılığıyla bireylerin satın alma güçlerinde meydana gelen azalma, sağlanan bu imkanlarla giderilmekte ve böylece gelirin tasarruf veya yatırımlara kanalize edilmesi mümkün olabilmektedir.

Ekonomik büyüme önünde en büyük engellerden biri olan bölgesel farklılıkları azaltma yönünde atılmış adımların verimli sonuçlara dönüşmesi için vergilendirme ciddi bir araç konumundadır. Vergisel önlemler bölgeler itibariyle farklılaş-tırmalarla uygulanarak ekonomik büyümeyi sağlayacak yönde kullanılarak eko-

nomik büyüme ve kalkınma amacına hizmet etmektedir. Özellikle bu durum az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde göze çarpan bir unsurdur.

Gelişmekte olan ülkelerde özel sektörün ekonomik büyüme ve kalkınmayı tek başına sağlaması mümkün değildir. Devletin bazı faaliyetlerde öncü olması önemlidir. Bu ülkelerde kalkınma hamlesinin gerçekleştirilmesi mali gücü yetersiz olan kesime vergisel teşviklerin sağlanması ile (vergi muafiyet ve istisna uygulamaları) mümkün olabilir. Ancak vergi dışı kalacak olan kesimin isabetli ve yerinde tercihlerle belirlenmesi de son derece önemli bir konudur. Bunu sağlayacak olan da etkili bir vergi idaresi olacaktır. Vergisel teşvikler doğru alanlarda doğru miktarlarda kullanıldığında sürece ekonomik büyüme ve kalkınmaya katkı sağlayabilir.

4. Genel Olarak Gelir Üzerinden Alınan Vergilerin Ekonomik Büyüme ve Kalkınma Üzerindeki Etkisi

İktisat tarihinde Adam Smith'ten J. Maynard Keynes'e ekonomide temel sorun büyüme oranlarının nasıl arttırılacağı ve bu suretle hayat standardının nasıl geliştirileceği noktasında yoğunlaşmıştır (Ulusoy ve Karakurt, 2002:109). Robert Solow, uzun dönemli ekonomik büyümenin esas olarak, teknolojik değişimin fonksiyonu olduğunu, aşağı yukarı tüm kamu politikalarının uzun dönemli büyüme oranlarını etkilemede yetersiz kaldığını, kamu politikalarının büyüme oranlarını ancak kısa dönemde etkileyebileceğini belirtmiştir.

Son dönemlerde ise, Solow'un aksine vergileme gibi uzun dönemli politikaların büyümeyi etkileyebileceği görüşleri üzerinde durulmaya başlanmış ve ekonomik büyüme ile vergileme arasındaki ilişki, birçok bilimsel çalışmanın konusunu oluşturmuştur (5).

Vergi politikası farklı yollardan ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkiler. Bu durum, öncelikle *sermaye birikiminin sağlanması* yoluyla gerçekleşir. Sermaye üzerine konulan vergilerin yüksek olması durumunda, sermaye sahipleri sahip oldukları fonların kullanımı için yüksek fiyat talep edecekler ve talep edilen fiyat emeğin fiyatından yüksek olacaktır. Bu durum, emeğin verimliliğini olumsuz yönde etkileyerek ekonomik refah ve büyümenin düşmesine yol açacaktır. Aksi durumda ise, sermaye birikimi üzerine konulan vergilerin az olması veya vergiden istisna tutulması ile, sermaye birikimi artacak ve ekonomik büyüme olumlu yönde etkilenecektir. Bu kapsamda verginin amortismanı neticesinde ortaya çıkan verginin kapitalizasyonu; vergi değerinde artış yaratan uygulamalara örnek olarak verilebilir.

Dayanıklı tüketim malları (özellikle gelir getiren menkul ve gayrimenkul sermaye) üzerine konulan vergi dolayısıyla vergilendirilen malın değerinin o günkü piyasa mevcut cari faiz oranının tekabül ettiği miktarda azalması verginin amortismanı, aynı malın vergiden kısmen veya tamamen muaf tutulması dolayısıyla değerinde meydana gelen artış ise verginin kapitalizasyonudur (Nadaroğlu, 1998:275). *Verginin kapitalizasyonu*, vergiye konu olan malın değerinde meydana gelen azalmanın bertaraf edilmesi amacı ile uygulanır.

Vergilemenin ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemesi, *özel kesimden vergi yoluyla kamu kesimine daha az miktarda kaynak aktarımının yapılmasına* bağlıdır. Özel kesimin vergi yoluyla aktaracağı kaynakları, ülke yatırımlarının artırılması suretiyle verimli alanlarda kullanması (istihdamın artırılması vb.), milli geliri arttırıcı bir rol oynayacaktır.

Ekonomide yeni bir vergi salınması; bireylerin vergi yükü üzerinde artışa yol açarak, vergi gayretini olumsuz etkiler (6). Aynı zamanda vergi yasalarına sağlanacak uyumu olumsuz yönde etkileyerek, vergi kayıp ve kaçaklarının artmasına yol açar. Bu durumun önlenmesi ve vergi yükünün azaltılması ile birlikte ise; vergi kayıp ve kaçakları azalarak, ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde olumlu etkiler yaratılmış olur.

Bir ekonomide vergilerin, vergi kuramına, genel kabul görmüş kurallara uygun olarak kullanılmaması, ekonomide tahripkar sonuçlara yol açabilmektedir. Bu durum sadece ekonomik büyüme üzerinde değil; aynı zamanda sosyal yapı üzerinde de olumsuzluklara neden olabilmektedir. Herşeyden önce toplumda gelir dağılımı bozulmakta ve vergilerin ekonomiye hizmet olarak geri dönmemesi istihdam yaratılmasına engel olmaktadır. Bununla birlikte, etkin olmayan vergileme; sosyal dengeyi bozarak, bireylerin vergi psikolojisini etkilemekte ve vergiye karşı direnci arttırmaktadır (Güvemli, 2003:17).

Bir kamu geliri olarak kamu mal ve hizmetlerinin önemli bir kısmının sunumunda yararlanan vergiler; özel kesim faaliyetlerinin daha üretken hale gelmesine yol açarlar. Vergiler, bunu özellikle gelir dağılımının yeniden sağlanması mekanizması ve ekonomik büyümenin yetersiz olduğu durumlarda vergi teşvik mekanizması ile gerçekleştirirler.

Ekonomik büyüme ve kalkınmanın gerçekleşme imkanı yukarıda da belirtildiği gibi, yatırım hacmine bağlıdır. Bununla birlikte vergi, mahiyeti itibariyle de ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde bir ölçüde etkili olur. Vergiler, gelir üzerinden alındığından, tüketim ve tasarruf hacmini etkiler. Vergiler yoluyla tasarruf hacminde meydana gelen azalmanın, sermaye birikimi ve yatırımlar üzerinde olumsuz etkilere yol açması; özel kesimin yatırım hacmini daraltarak ekonomik kalkınma hızının planda öngörülen hedefe ulaşılmasını engeller. Vergi yolu ile özel kesimden kamu kesimine aktarılan fonların kamu kesiminde yatırıma tahsis edilmesi halinde toplam yatırım hacminde azalma meydana gelmez. Ancak bunun için vergi oranlarının saptanmasında ve vergi kaynaklarının seçiminde toplam tasarruf hacmini en az etkileyecek yöntemlerin kullanılmasına dikkat edilmelidir.

Vergileme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin olumlu yönde olabilmesi, toplum için yukarıdaki olumsuzlukları doğurmayacak maksimum bir vergi oranının belirlenmesine bağlıdır. Laffer eğrisi konusunda da belirtildiği gibi, vergi oranlarının artışı belli bir noktadan sonra olumsuz sonuçlara yol açmaya başlar. Bunun için vergi oranlarının ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyi, doğal zenginlikleri, toplum değerleri, alışkanlıkları, kültürel yapısı vb. unsurlar dikkate alınarak belirlenmesi gereklidir.

Vergilemenin ekonomik büyüme üzerinde yaratacağı etkiler aynı zamanda ekonomik kalkınmanın sağlanmasına da öncülük edecektir. Özellikle yatırımlara sağlanan vergisel teşvik mekanizmaları ile yukarıda da belirtildiği gibi ekonomik kalkınma bağlamında yapısal nitelikli gelişmelerin sağlanması kaçınılmaz olacaktır.

B. HARCAMA ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLER VE EKONOMİK BÜYÜME VE KALKINMA İLİŞKİSİ

Harcama üzerinden alınan vergiler mal ve hizmetlerden alınan ve dolaylı vergiler olarak adlandırılan vergilerden oluşur. Bu vergiler, genellikle gelişmekte olan ülkelerde en büyük kamu gelir kaynağını oluşturur. Gelişmekte olan ülkelerde toplam merkezi devlet gelirleri içinde dolaylı vergilerin payı (yurtiçi mal ve hizmetlerden ve uluslararası ticarettten alınan vergiler olarak) 1993 yılında, ülkelerin gelişmişlik derecelerine göre % 41.2 ile % 55.3 arasında yer almaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise bu oran % 26' dır. Bu durumun temel nedeni gelir üzerinden alınan vergilerdeki uygulama güçlüklerine rağmen, dolaylı vergilerin idari açıdan basit vergiler olmalarıdır. Kişi ve kurumların mal ve hizmet satın almaları yoluyla dolaylı yoldan ödedikleri bu vergileri tarh etmek ve toplamak daha kolaydır (Ataç, 1999:285).

Bireysel vergi ödeme gücünün (7) kavranmasını dolaylı olarak hedef alan belirli bazı mallara ilişkin iktisadi veya hukuki muameleler üzerinden alınan dolaylı vergilerin gelişmekte olan ülkelerde payının yüksek olması ekonomik büyüme ve kalkınma ile yakından bağlantılıdır (Turhan, 1993:98). Bu ülkelerde vergi sistemleri henüz tam olarak oturmadığından dolaylı vergilere ağırlık verilir. Türkiye' de özellikle 1998 yılından sonra dolaylı vergilerin toplam vergiler içindeki payı artmış ve bu oran % 70' lere ulaşmıştır.

Bununla birlikte dolaylı vergiler ülkenin ekonomik yapısına uygun kullanıldığı takdirde dolaysız vergiler kadar olmasa da ekonomik büyüme ve kalkınmaya katkı sağlayabilirler. Özellikle harcama vergilerinden gümrük vergileri yoluyla yurtiçi sanayi korunabileceği gibi, lüks tüketimin azaltılması ve ülke kaynaklarının daha rasyonel kullanılması sağlanabilir. Bununla birlikte gümrük vergilerini uygulamanın sınırlı olduğu bütünleşme çağında gümrük vergilerinden meydana gelen kayıp özel tüketim vergileri ile karşılanarak devletin finansman imkanları artırılabilir.

Gelişmekte olan ülkelerde dolaylı vergiler ayrıca tasarrufları teşvik ederek ve döviz tasarrufu sağlayarak kalkınma açısından önemli bir rol oynayabilirler. Ayrıca dolaylı vergiler, ekonomide nisbi fiyatları etkileyerek, tüketimin kısılmasına, tasarrufun teşvik edilmesine yardımcı olabilir. Gerçekten bir ekonomide tüketim malları üzerine salınan dolaylı bir vergi tüketimin maliyetini artırarak bu tür mallara yapılan harcamaları kısıtlayabilir ve bu kaynakların yatırım harcamalarına aktarılmasına neden olabilir. Ancak bunun için bazı genel, idari ve ekonomik ilkelerin izlenmesi gereklidir. Bu kapsamda vergilendirilecek mal ve hizmetin seçimi, mal talebinin fiyat esnekliğinin düşük olması ve lüks malların vergilendirilmesine ağırlık verilmesi önemlidir.

Dolaylı vergiler vergilemede adaletin sağlanmasında sıklıkla başvurulan vergi kalemlerinden biridir. Ancak tüketim eğiliminin yüksek, gelir düzeyinin düşük olduğu ülkelerde dolaylı vergilere verilen ağırlık, toplumda gelir dağılımında dengesizliklere yol açabilmektedir. Bu nedenle dolaylı vergilerin ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlamada yol açabileceği pozitif etkilerin, mümkün olduğunca lüks tüketim mallarını vergilendirecek tarzda kullanımı ile tesis edilmesi önemlidir. Dolaylı vergilerin vergileme ve gelir dağılımında adaleti sağlaması ancak bu şekilde mümkün olabilir.

Harcamalar üzerinden alınan vergilerde indirimlere gidilmesi, gelir üzerinden alınan vergilerde olduğu gibi ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkilere yol açar. Daha önce bahsedildiği üzere, yüksek oranlar vergi gelirlerinde fazla bir artışa neden olmamaktadır. Oranların düşürülmesi ile Laffer eğrisinin ifade ettiği imkanlardan (vergi oranlarının azalması ile bazı şartlar altında vergi gelirlerinin artabileceği yaklaşımı) yararlanılabilmekle birlikte, bireylerin vergi ödemekten kaçınmaları da önlenebilecektir (Akbulut, 2000:126)

Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler marjinal tüketim eğilimi yüksek ve gelir düzeyi düşük ülkeler olduğundan bu tür vergilerin ekonomik büyüme ve kalkınmaya etkileri sınırlı düzeylerde kalabilmektedir. Bununla birlikte, bu vergiler adaletli kullanıldığı takdirde; ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde olumlu sonuçlara yol açabilmektedir.

İktisat ve maliye politikasının amaçlarından biri olan ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasında vergi politikası son derece önemli bir araçtır. Bununla birlikte ülkelerin gelişmişlik derecelerine göre dolaylı ve dolaysız vergilerin ekonomi içindeki payı ve rolü farklıdır. Bu vergilerin payı her ne olursa olsun yapılan düzenleme ve ayarlamalarla vergiler aracılığıyla ekonomik büyüme ve kalkınmaya katkı sağlanması gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde mümkün olmaktadır (Bknz: Tablo:1).

Tablo 1: Ekonomik Büyüme ve Kalkınmanın Dolaylı – Dolaysız Vergi İlişkisi

EKONOMİK BÜYÜME VE KALKINMA

Dolaylı Vergiler	Dolaysız Vergiler
Yurtiçi sanayinin korunması; * Gümrük vergileri	Vergi indirimleri; * İstihdam artışı * Milli gelir artışı * Verimlilik ve üretim artışı * Yatırımların artışı * Tasarruf artışı * Arz artışı-enflasyonun önlenmesi
Tüketimin kısılması; * Dolaylı vergilerin artırılması * Lüks tüketimin azaltılması	
Tasarrufun teşviki; * Tüketimin kısılması * Harcamaların yatırımlara aktarımı	Vergi sistemi ve idaresi; * Etkin vergi tahsilatı * Vergi gelirlerinde artış * Etkin vergi politikası
Döviz tasarrufu; * Yüksek ithalat vergileri	Vergisel teşvikler; * Üretim artışı * Yatırım ve tasarruflarda artış * Bölgesel eşitsizliklerin azaltılması

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

SONUÇ

Çağdaş kamusal finansman araçlarından en önemlisi olan vergiler; kamu ihtiyaçlarının giderilmesinin yanı sıra başka amaçlar için de kullanılabilir. İktisat politikasının ve aynı zamanda maliye politikasının da araçlarından biri olan vergi politikası gelir elde etme amacının dışında; gelir dağılımında adaletin sağlanması, kaynak tahsisinde etkinlik ve ekonomik büyüme ve kalkınma amaçlarının gerçekleştirilmesine de hizmet eder.

Bir ülkede kişi başına düşen milli gelir artışı ile birlikte GSMH'da meydana gelen artış olarak nitelendirilen ekonomik büyüme ve buna ek olarak gerçekleştirilen yapısal gelişme ve değişimleri içeren ekonomik kalkınmanın vergi politikası ile yakından ilişkisi vardır. Vergi sistemleri ve vergi politikaları ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre değişiklik göstermekle birlikte; genel itibari ile vergiler gelir, harcamalar ve servet üzerinden tahsil edilir. Vergi sistemleri ile ekonomik büyüme ve kalkınma, toplumsal yapı ve gelişmeler arasında yakın bir ilişki bulunduğundan ekonomik ve toplumsal yapı değişimlerine göre vergisel düzenlemelerin yapılması önemli bir gerekliliktir.

Gelir üzerinden tahsil edilen gelir vergilerinin bir ülke ekonomisinde büyüme ve kalkınmayı sağlaması yapılacak vergi indirimleri ile yakından bağlantılıdır. Çalışmayı teşvik ederek, üretim ve milli gelirden artışa yol açan vergi indirimleri doğrudan doğruya GSMH'da artışa yol açar. Bunun dışında vergi idaresinde

yeniden yapılanmaya dönük olarak yapılan değişimler ve vergisel teşvik mekanizmaları da ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde pozitif etkilerde bulunur. Bunun için ülkenin siyasi ve ekonomik istikrarı tesis etmiş olması da önemlidir.

Harcamalar üzerinden alınan dolaylı vergiler daha çok vergilemede adaleti sağlama amacına yönelik olmakla birlikte; lüks tüketimin azaltılarak tasarrufun teşvik edilmesi yönüyle ekonomik büyüme ve kalkınmaya dolaylı olarak etkide bulunur.

Mali politikanın en etkin araçlarından biri olan vergi politikası amacına uygun kullanıldığı takdirde; ekonomik büyüme ve kalkınmaya olumlu yönde tesir eder.

NOTLAR

- (1) Verginin Gelir Etkisi; Verginin olmadığı bir duruma kıyasla, yeni bir vergi getirildiğinde veya mevcut vergiler artırıldığında topla reel geliri azalan mükelleflerin gayretlerini arttırarak kamu gelirlerinde artış sağlandığı durumlardır. Vergi gelir etkisinde temel esas, mükellefin daha fazla çalışarak daha fazla gelir elde edip vergi yükünü gidermesidir. Verginin İkame Etkisi; Verginin gelir etkisinin aksine, vergi artışının, fiyatı düşen boş zamanı, pahalıya gelen çalışma süresi ile değiştirme eğilimine neden olmasındır.
- (2) Mali literatürde, dolaysız vergilerin dolaylı vergilere kıyasla, gelir üzerinden kaynakta tevkif yöntemi ile alındığından çalışma arzusunu daha fazla etkilediği; dolaylı vergilerin dolaysız vergilere kıyasla, mükelleflerin harcamalarını kısarak ödemekten kaçınmalarından dolayı çalışma arzusunu daha az etkilediği kabul edilir.
- (3) Söz konusu oranlarda yer alan vergi gelirleri, genel bütçeye gelen miktar olup, Mahalli İdarelere ve Fonlar ayrılan payları kapsamamaktadır.
- (4) ABD’de üç kişiden biri, Fransa’da sekiz kişiden biri gelir vergisi yükümlüsü olduğu halde, Arjantin’de altmış kişiden biri, Şili ve Venezuela’da yüz kişiden biri, Brezilya’da iki yüz kişiden biri, Peru’da iki bin kişiden biri gelir vergisi yükümlüsüdür.
- (5) Marsden (1983), yüksek vergi oranlarının düşük büyümeye neden olduğuna işaret etmiştir. Aynı sonuca Skinner (1987), kişisel ve kurumsal gelir vergisi oranlarını kullanarak ulaşmıştır. William Easterley ve Sergio Robelo (1993), düşük vergi oranının uygulandığı ülkelerin yüksek büyüme hızına ulaşmada yüksek vergi oranlarının uygulandığı ülkelere kıyasla daha başarılı olduğunu savunmuştur. Robert King ve Sergio Robelo (1990), ülkelerin vergi oranlarını % 10 arttırdığında büyümede yıllık yaklaşık % 2 küçülme olduğunu gözlemlemişlerdir. Padovano ve Galli (2001), vergi ve büyüme arasındaki ilişkiyi iyi anlayabilmek için ortalama vergi oranlarından ziyade marjinal vergi oranlarına bakmanın daha doğru olacağını ve 1950-1990 periyodu için OECD ülkelerinde yüksek marjinal vergi oranlarının ve verginin artan oranlılığının uzun dönemli ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini tespit etmişlerdir.
- (6) Fiili vergi gayreti, belli bir dönemde sağlanan fiili vergi hasılatının GSMH’ya oranıdır. Vergi gayreti ise, fiili vergi gayreti (fiili vergi oranı)/vergi kapasitesi modelinden bulunacak vergi rasyosunu ifade eder.
- (7) Vergi ödeme gücü, vergilemede adaletin sağlanmasında öne sürülen yaklaşımlardan “ödeme gücü yaklaşımı” ile ilgili bir kavramdır. Ödeme gücü yaklaşımı, gelir dağılımında adaletin sağlanmasına yöneliktir. Vergi yükünün mükelleflere adil bir şekilde bölüştürülmesini ve vergilemede mükellefin vergi ödeme gücünü esas alır. Vergi öde-

me gücünün belirlenmesinde mükellefin geliri, serveti ve harcamaları göz önünde tutulur.

KAYNAKÇA

- AKBULUT, A. (2000), “Verginin Mali Amacı ve Türkiye’deki Sonuçları”, **Vergi Dünyası**, Sayı:231, ss.121-127.
- AKTAN, Coşkun, C. (1994), **Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat**, Doğu Matbaası, Ankara.
- AKTAN, Coşkun, C. (1997), **Anayasal İktisat**, İz Yayıncılık, İstanbul.
- ATAÇ, B. (1999), **Maliye Politikası**, Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları; No:118, Eskişehir.
- ALTUĞ, O. (1999), “Kayıtdışı Ekonominin Boyutları”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:15, ss.257-277.
- BOY, K. (2002), “Kayıtdışı Ekonomi ve Gelir İdaresinin Yeniden Yapılanma Gerekliliği” **Vergi Dünyası**, Sayı:247, ss.21-29.
- DEVRİM, F. (1995), **Kamu Maliyesine Giriş**, Rem Ltd. Şti, Ankara.
- EKER, A., ALTAY, A. ve M. SAKAL, (1996), **Maliye Politikası**, Takav Matbaacılık, İzmir.
- ERDEM, E. ve E. SİVEREKLİ DEMİRCAN, (2001), “Türkiye’de Kamu Açıklarının Yapısı ve Dağılımı”, **Kamu Tercih ve Anayasal İktisat**, ss.67-92.
- GERALD, W. S. (1998), “Measuring the Burden of High Taxes”, Policy Report No:215, **National Center for Policy Analysis**, pp.386-972.
- GÖKMEN, N. ve H.A. GÜLEÇ, (2001), “Gelir İdaresi ve Vergi Denetiminde Etkinlik ve Verimlilik Nasıl Sağlanır?”, **Vergi Dünyası**, Sayı:238, ss.35-42.
- GÜVEMLİ, O. (2003), “İç Borçların Yanlış Yönetiminin Ekonomik ve Sosyal Yaşamdaki Tahribatı Nereye Kadar Devam Edecek?”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:19, ss.16-25.
- İŞGÜDEN, T. (1982), **Makro İktisat**, Bilim ve Teknik Kitabevi, İstanbul.
- KORKMAZ, E. (1980), **Maliye Enstitüsü Konferansları**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları; Yayın No:470, İstanbul.
- MALİYE BAKANLIĞI, (2003), **2004 Yılı Bütçe Gerekçesi**, Ankara.
- METE, H. (2002), **Türkiye VI. Vergi Kongresi**, İstanbul Yüksek Ticaret ve Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Mezunları Derneği, İstanbul.
- NADAROĞLU, H. (1998), **Kamu Maliyesi Teorisi**, (Onuncu Baskı), Beta Yayınları, İstanbul.

- SÖNMEZ, N. (1994), **Kamu Bütçesi ve Bütçe Politikası**, Anadolu Matbaacılık, İzmir.
- TERZİ, C., (2001), “1980 Sonrası Vergi Politikaları”, **XVI. Türkiye Maliye Sempozyumu:Türkiye’de 1980 Sonrası Mali Politikalar**, Antalya, ss.149-159
- TURHAN, S. (1993), **Vergi Teorisi ve Politikası**, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- TÜRK, İ. (1992), **Maliye Politikası**, Turhan Kitabevi, Ankara.
- ULUSUY, A.ve B. KARAKURT, (2002), “Vergi İndiriminin Ekonomik Etkileri”, **Vergi Dünyası**, Sayı:254, ss.103-116.